

Vybrané otázky reálné a nominální konvergence ve vztahu k EU

Petr Zahradník, Jan Jedlička

EU Office České spořitelny

EU OFFICE

Česká spořitelna, a.s.

Olbrachtova 1929/62

140 00 Praha 4

tel.: +420 261 073 019

fax: +420 261 073 004

EU_office@csas.cz

<http://www.csas.cz/eu>

Petr Zahradník

+420 261 073 019

Jan Jedlička

+420 261 073 484

Andrea Kadlečková

+420 261 074 491

Úvod

Ekonomické prostředí Evropské unie, přestože zejména v 90. letech prošlo fází viditelného sblížení a konvergence, představuje stále teritorium, kde jednotlivé země a především pak jejich regiony vykazují velmi rozdílné klíčové ekonomické charakteristiky.

Odlišnost ekonomických charakteristik se projevuje v řadě aspektů. Tempo hospodářské výkonnosti se v jednotlivých zemích EU viditelně liší jak v okamžitém srovnávání, tak i z pohledu schopnosti udržet vyšší růstovou výkonnost. To se následně projevuje i ve srovnání ukazatelů hospodářské vyspělosti, porovnávající dosaženou úroveň HDP v přepočtu na jednoho obyvatele. A konečně, i přes klima Hospodářské a měnové unie (EMU), nastolující ve 12 z 15 stávajících členských zemí EU jako zákonné platidlo společnou evropskou měnu euro a pravidla společné měnové politiky, nedošlo k úplnému odstranění rozdílů v dynamice cenové úrovně, ani k úplnému přizpůsobení úrovně cenových hladin v jednotlivých členských zemích.

Tyto aspekty je tudíž možné rozlišit na aspekty reálné a nominální; existují tak jak rozdíly v reálných a nominálních ekonomických veličinách, tak současně i cesty a koncepty jejich překonávání a sblížování.

Poznámky k reálné konvergenci

Hospodářská koheze – současný stav

Regiony - země EU

Přestože postupně dochází k vyrovnání příjmů mezi zeměmi nynější EU-15, **rozdíly v HDP na obyvatele mezi jednotlivými členskými státy EU zůstávají stále velmi výrazné**. Zatímco HDP na obyvatele měřený paritou kupní síly ve Španělsku, Řecku a Portugalsku dosahuje za rok 2002 pouze 71-86 % průměru EU, HDP ostatních zemí se blíží nebo překračuje průměr Unie.

Rozdíly mezi regiony jsou pak ještě výraznější a stírají se, ve srovnání s vyrovnáváním rozdílů mezi zeměmi, ještě pomaleji. Průměrný HDP na obyvatele vztahený na 10% populace žijící v nejvíce prosperujících oblastech EU je 2,6-krát větší, než HDP na obyvatele vztahený na 10% populace žijící v nejméně prosperujících oblastech EU.

EU se skládá z 213 regionů (tzv. NUTS 2), jejichž HDP na obyvatele se rozložen v intervalu od 53 % průměru EU v řecké Dytiky Ellada po 263 % průměru EU ve Vnitřním Londýně ve Velké Británii.

Tabulka 1: Nejbohatší a nejchudší regiony v EU-15¹

HDP na obyvatele měřený paritou kupní síly (EU-15 = 100) v roce 2001

Nejbohatší regiony			Nejchudší regiony		
1	Inner London (UK)	263	1	Dytiky Ellada (EL)	53
2	Bruxelles-Capitale (BE)	217	2	Anatoliki Makedonia, Thraki (EL)	53
3	Luxembourg	194	3	Extremadura (ES)	53
4	Hamburg (DE)	171	4	Ipeiros (EL)	54
5	Île de France (FR)	165	5	Açores (PT)	56
6	Wien (AT)	152	6	Norte (PT)	57
7	Berkshire, Buckinghamshire & Oxfordshire (UK)	149	7	Centro (PT)	58
8	Oberbayern (DE)	148	8	Cornwall & Isles of Scilly (UK)	60
9	Stockholm (SE)	145	9	Ionia Nisia (EL)	60
10	Provincia Autonoma Bolzano (IT)	143	10	Dessau (DE)	60

Zdroj: Eurostat

Mezi 21 regiony, které překračují úroveň 125 % jsou pět z Německa, tři z Itálie, Nizozemí a Velké Británie a jeden z Belgie, Francie, Irska, Lucemburku, Rakouska, Finska a Švédska.

Oproti tomu pětina stávajících regionů v Evropské patnáctce měla v roce 2001 HDP na obyvatele nižší než 75% průměru EU. Patří mezi ně 11 z 13 řeckých regionů, pět ze sedmi portugalských regionů, všech deset regionů v „nových“ německých zemích, šest regionů ve Španělsku, pět v Itálii, čtyři ve Velké Británii a dva v Belgii.²

Nižší úroveň HDP na obyvatele je obvykle spojena s nižší úrovní výstupu na zaměstnanou osobu, nižší úrovní vzdělání a vzdělávání, menším rozsahem výzkumných a vývojových aktivit a inovací a pomalejším zaváděním nových informačních a komunikačních technologií.

¹ Je třeba poznamenat, že v některých regionech ukazatel HDP na obyvatele může být významným způsobem zkreslen dojížděcími obyvateli do práce. Zaměstnanci, kteří každý den dojíždí do práce, zvyšují produkci v regionu jejich pracoviště, která by jinak nemohla být pouze jeho vlastními obyvateli dosažena. Důsledkem je to, že v některých regionech ukazatel HDP na obyvatele může být nadhodnocen (to je případ Vnitřního Londýna a Prahy) a naopak v některých regionech podhodnocen (Vnější Londýn či Střední Čechy). Ukazatel také bývá zkreslen vyšším počtem důchodců ve vybraných regionech.

² Za rok 2001 nejsou ještě k dispozici údaje pro španělské regiony Ceuta a Melilla a francouzské zámořské „departments“, jejichž HDP na obyvatele v roce 2000 také nedosáhl úrovně 75% průměru EU.

Regiony - přístupující země

U přístupujících zemí je rozptýl ekonomické úrovně regionů mnohem menší. Deset přístupujících zemí je rozděleno na 41 regionů typu NUTS 2, jejich HDP na obyvatele se pohybuje v rozmezí od 29 % průměru současné EU pro polský region Lubelskie do 135 % pro Prahu. Praha se tedy neztratí ani v celoevropském měřítku.

Ve srovnání s ostatními regiony však naše metropole zůstává bílou vránou. Druhý nejbohatší region je jihozápad s HDP na hlavu na úrovni 55% evropského průměru.

Tabulka 2: Regiony v České republice

HDP na obyvatele měřený paritou kupní síly (EU-15 = 100) v roce 2001

1	PRAHA	135,5
2	JIHOZÁPAD	55,1
3	JIHOVÝCHOD	53,4
4	SEVEROVÝCHOD	50,8
5	MORAVSKOSLEZKO	50,6
6	STŘEDNÍ ČECHY	50,0
7	STŘEDNÍ MORAVA	48,1
8	SEVEROZÁPAD	47,9

Zdroj: Eurostat

Národní úroveň – stávající i přístupující země do EU

Jak již bylo zmíněno výše, rozdíly v ekonomické vyspělosti – vyjádřené ukazatelem HDP na obyvatele – na národní úrovni nejsou tak zřetelné jako na úrovni regionů. V roce 2002 bylo možné tento ukazatel v rámci EU 15 popsat intervalem od 71 % shodně pro Řecko a Portugalsko do 189 % v případě Lucemburska.

Zajímavý je i dynamický pohled. Hrubý domácí produkt na obyvatele měřený paritou kupní síly zůstal ve druhé polovině 90. let i na počátku tohoto desetiletí v jednotlivých členských zemích EU velmi rozdílný. Proces rozšíření EU tuto rozdílnost dále podstatně prohloubí.

Tabulka 3: Ekonomická vyspělost zemí EU

HDP na obyvatele měřený paritou kupní síly pro země EU (EU-15 = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
EU-15	100	100	100	100	100	100	100	100
Belgie	109	107	107	105	105	106	107	107
Dánsko	113	114	114	113	116	116	115	113
Finsko	96	96	101	103	102	104	104	102
Francie	104	103	104	104	104	104	105	105
Irsko	90	94	102	106	111	115	118	125
Itálie	104	104	102	103	102	101	100	98
Lucembursko	161	161	168	175	189	199	194	189
Německo	108	107	105	104	103	102	100	100
Nizozemsko	109	109	110	110	110	111	113	111
Portugalsko	66	66	67	68	70	70	71	71
Rakousko	114	115	113	113	114	114	112	111
Řecko	65	65	66	65	65	66	67	71
Španělsko	79	79	80	81	84	83	84	86
Švédsko	107	107	106	104	108	109	106	105
Velká Británie	100	101	104	103	103	104	105	107

Zdroj: Eurostat

Tabulka 4: Ekonomická vyspělost přistupujících a kandidátských zemí**HDP na obyvatele měřený paritou kupní síly pro země EU (EU-15 = 100)**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Přistupující a kandidátské země	43	44	44	44	45	45	46	47
Česká republika	63	63	62	60	58	60	61	62
Estonsko	31	32	35	36	35	37	39	40
Kypr	75	74	73	73	74	76	78	76
Litva	31	32	34	35	34	35	37	39
Lotyšsko	26	27	29	30	30	31	33	35
Maďarsko	45	45	46	47	48	49	51	53
Malta	69	69	70	70	71	71	70	69
Polsko	36	37	39	40	41	41	41	41
Slovensko	40	42	43	43	43	44	45	47
Slovinsko	61	62	64	64	67	66	68	69
Bulharsko	29	26	24	24	24	24	26	26
Rumunsko	21	23	24	24	23	23	24	27
Turecko	28	29	30	29	27	28	24	25

Zdroj: Eurostat

Tabulka 5: Seřazení členských a přistupujících zemí do EU podle úrovně ekonomické vyspělosti³**HDP na obyvatele měřený paritou kupní síly (EU-15 = 100%)**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
126% a více	L	L	L	L	L	L	L	L
111% až 125%	DK, A	DK, A	DK, A	DK, A	DK, IRL, A	DK, IRL, NL, A	DK, IRL, NL, A	DK, IRL, NL, A
91% až 110%	B, D, F, I, NL, FIN, S, UK	B, D, F, IRL, I, NL, FIN, S, UK	B, D, F, IRL, I, NL, FIN, S, UK	B, D, F, IRL, I, NL, FIN, S, UK	B, D, F, I, NL, FIN, S, UK	B, D, F, I, FIN, S, UK	B, D, F, I, FIN, S, UK	B, D, F, I, FIN, S, UK
76% až 90%	SP, IRL	SP	SP	SP	SP	SP, CY	SP, CY	SP, CY
51% až 75%	GR, P, CY, SLO, CZ	GR, P, CY, SLO, CZ	GR, P, CY, SLO, CZ	GR, P, CY, SLO, CZ	GR, P, CY, MT, SLO, CZ	GR, PT, MT, SLO, CZ, H	GR, PT, MT, SLO, CZ, H	GR, PT, MT, SLO, CZ, H
50% a méně	EE, H, LV, LT, SK, PL	EE, H, LV, LT, SK, PL	EE, H, LV, LT, SK, PL	EE, H, LV, LT, SK, PL	EE, H, LV, LT, SK, PL	EE, H, LV, LT, SK, PL	EE, LV, LT, SK, PL	EE, LV, LT, SK, PL

Vlastní uspořádání

Situace v prvním období po rozšíření

Dnešní nejnižší decil rozvinutosti EU je výrazně pod úrovní ekonomické vyspělosti České republiky, která – měřeno veličinou HDP na obyvatele – činí 62% průměru dnešní EU-15. Navíc, očekávaný vyšší hospodářský růst v České republice (v porovnání s EU) by měl vést v nejbližších letech k dalšímu zvýšení relativní váhy České republiky v tomto přehledu. Je však pravdou, že ekonomická recese se na konci 90. let projevila přechodnou ztrátou pozic České republiky v tomto žebříčku.

³ Vysvětlení zkratk států: L = Lucembursko, DK = Dánsko, A = Rakousko, IRL = Irsko, B = Belgie, D = Německo, F = Francie, I = Itálie, FIN = Finsko, S = Švédsko, UK = Velká Británie, NL = Nizozemí, SP = Španělsko, GR = Řecko, P = Portugalsko, CY = Kypr, SLO = Slovinsko, CZ = Česká republika, EE = Estonsko, H = Maďarsko, LV = Litva, LT = Lotyšsko, SK = Slovensko, PL = Polsko, MT = Malta.

Rozdíly v příjmech se s přijetím nových členů zdvojnásobí

S rozšířením EU se charakteristiky rozdílů jednotlivých zemí a regionů EU podstatně mění. Pokud by se EU-27 stala skutečností již teď, došlo by:

- na úrovni jednotlivých států k tomu, že přibližně jedna třetina populace EU by žila v zemích, kde HDP na obyvatele činí méně než 90% průměru EU (tato hodnota přitom představuje práh pro dostupnost pomoci ze zdrojů **Kohezního fondu**). V nynější EU-15 je to jedna šestina populace. Rozdíly mezi zeměmi se tak zdvojnásobí,
- na úrovni regionů k tomu, že průměrný HDP na obyvatele vztážený na 10% populace žijící v nejméně prosperujících oblastech EU-27 by činil pouze 31% průměru EU, na rozdíl od současného stavu EU-15, kdy hodnota stejného ukazatele dosahuje 61% průměru EU. Rozdíly mezi regiony se také zdvojnásobí.

Rozšíření EU tak přispěje v krátkém časovém období k výraznému posílení nerovností zejména mezi jednotlivými regiony. S ohledem na stávající úroveň HDP na obyvatele v kandidátských zemích, by konvergence mezi regiony v rozšířené EU-27 trvala minimálně dvě generace (za předpokladu, že by postupovala stejným tempem jako v nynější EU-15).

Není přitom zaručeno, že ke konvergenci skutečně dojde. Zatímco lze předpokládat, že bude docházet ke stírání rozdílů mezi regiony v rámci jednotlivých zemí (v závislosti na jejich vybavenosti zdroji), neexistuje žádný důvod proč by mělo nutně docházet ke sblížení rozdílů mezi jednotlivými zeměmi na úrovni průměru HDP na obyvatele celé Evropské unie. **Jediný způsob, jak toho dosáhnout, je změnit relativní vybavení jednotlivých zemí zdroji – včetně vybavení lidskými zdroji, tj. setřít rozdíly ve vzdělání a vzdělávání mezi vyspělými a zaostalými oblastmi.**

Postavení České republiky v rámci celé EU-27 však zůstává relativně příznivé. Je nesporné, že mezi kandidátskými zeměmi Česká republika zaujímá nadále velmi vysokou pozici, přičemž pro nadcházející období očekávaného vyššího růstu by si své stávající čtvrté místo měla spolehlivě udržet. Na straně druhé je varovné, že Česká republika jako jedna z mála zemí přistupujících a kandidátských nebyla schopna v uplynulých osmi letech své relativní postavení výrazně zlepšit, naopak v jejím případě došlo k faktické stagnaci, resp. zhoršení.

Z hodnocení působení strukturální politiky počínaje radikální reformou v roce 1988 vyznívá, že hlavním

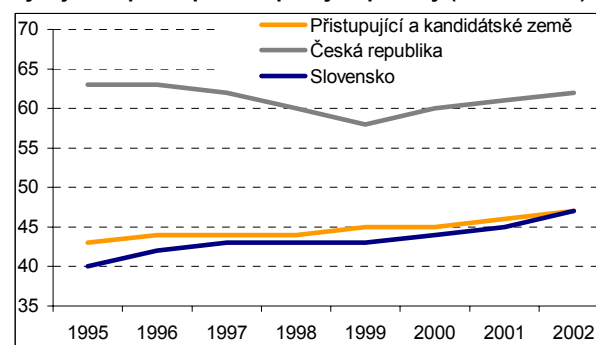
dosazeným efektem byla zamýšlená podpora hospodářské konvergence. Zkušenost, vyplývající z toho pro Českou republiku je taková, že ono posílení hospodářské konvergence je patrné s významným časovým odstupem. Z toho plyne, že dosavadní formy představní podpory zaměřené na posílení **hospodářské konvergence**, měřené přiblížením průměru EU, se zatím v české ekonomice zcela neprojevíly.

Naopak, **Česká republika byla ve druhé polovině 90. let prakticky jedinou transformující se ekonomikou střední a východní Evropy, kde se projevovaly divergentní tendence.** Důvody lze spatřovat jak v relativně slabé váze, kterou tato představní pomoc zaujímala, a to jak v relaci k celkovému ekonomickému výkonu, tak i v relaci k očekávané strukturální pomoci, jež by měla nastat v podmínkách plnoprávného členství.

Je zřejmé, že v kohezních zemích, resp. regionech, jichž se týká příjem v podobě dotací ze Strukturálních fondů, se zvyšuje potenciál možností investování. Oblasti začínají splňovat podmínky pro investice a tím i pro udržitelný hospodářský růst. Výsledkem se stává **posílená konkurenceschopnost** příslušných regionů a odvětví. Klíčovou podmínkou je však efektivní management strukturální podpory: ukazuje se, že je zapotřebí se velmi selektivně koncentrovat jak z hlediska finančního, tak i geografického na skutečně žádoucí oblasti, kde se efekt této podpory projeví.

Velký otazník však stále zůstává (a v tom je stávající **podmíněnost až nejistota strukturální podpory**) nad efekty strukturální podpory poté, co podporované oblasti, regiony a odvětví přestanou mít nárok na tuto podporu. Zda jsou tyto schopny efektivně fungovat i bez této podpory; zda tato podpora skutečně měla schopnost absorbovat takovou úroveň bezproblémového fungování těchto oblastí, že tyto se stanou dlouhodoběji nezávislé na podobné podpoře. Dalším problémem je fakt, jaká bude dlouhodobější symbióza mezi regiony, které se díky strukturální podpoře byly schopny pozvednout a těmi, které těsně neměly na strukturální podporu nárok a přesto začínají vykazovat divergentní charakteristiky.

Vývoj HDP per capita dle parity kupní síly (EU-15 = 100)



Zdroj: Eurostat

Tempo hospodářského růstu

Porovnání tempa hospodářského růstu s dosaženou úrovní hospodářské vyspělosti jednotlivých zemí svědčí o jednoduchém poznatku. Ani relativně velmi dynamický růst, vykazovaný ve většině přistupujících zemích v porovnání s průměrem EU nepředstavuje způsob, jak v relativně krátkém období dosáhnout alespoň viditelného přiblížení se přistupujících zemí úrovní ekonomické vyspělosti průměrné stávající členské země EU.

Pouze v dlouhodobém a velmi dlouhodobém horizontu, vyčíslitelném přibližně jedním, v některých případech i více desetiletími, je možné očekávat reálné přiblížení se některé ekonomiky přistupující země průměru stávající EU. Platí v tomto případě zcela, že irský případ konce 80. let a zejména 2. poloviny 90. let lze stále považovat spíše za zázrak, než za pravidlo ve stávající EU obvyklé.

Tabulka 6: Dynamika růstu HDP v členských zemích EU (v % meziročně)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
EU-15	2,4	1,6	2,5	2,9	2,9	3,6	1,7	1,0	0,7
Belgie	2,4	1,2	3,5	2,0	3,2	3,8	0,6	0,7	0,8
Dánsko	2,8	2,5	3,0	2,5	2,6	2,8	1,6	1,0	0,8
Finsko	3,4	3,9	6,3	5,0	3,4	5,1	1,2	2,2	1,5
Francie	1,7	1,1	1,9	3,4	3,2	3,8	2,1	1,2	0,1
Irsko	9,9	8,1	11,1	8,6	11,3	10,1	6,2	6,9	1,6
Itálie	2,9	1,1	2,0	1,8	1,7	3,1	1,8	0,4	0,3
Lucembursko	1,4	3,3	8,3	6,9	7,8	9,1	1,2	1,3	1,2
Německo	1,7	0,8	1,4	2,0	2,0	2,9	0,8	0,2	0,0
Nizozemsko	3,0	3,0	3,8	4,3	4,0	3,5	1,2	0,2	-0,9
Portugalsko	4,3	3,5	4,0	4,6	3,8	3,4	1,7	0,4	-0,8
Rakousko	1,6	2,0	1,6	3,9	2,7	3,4	0,8	1,4	0,9
Řecko	2,1	2,4	3,6	3,4	3,4	4,4	4,0	3,8	4,1
Španělsko	2,8	2,4	4,0	4,3	4,2	4,2	2,8	2,0	2,3
Švédsko	4,1	1,3	2,4	3,6	4,6	4,3	0,9	1,9	1,4
Velká Británie	2,8	2,7	3,3	3,1	2,8	3,8	2,1	1,7	2,0

Tabulka 7: Dynamika růstu HDP v přistupujících a kandidátských zemích (v % meziročně)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
Přistupující kandidátské země^a	5,4	4,6	4,7	3,8	3,2	9,5	2,3	2,5	3,1
Česká republika	5,9	4,3	-0,8	-1,0	0,5	3,3	3,1	2,0	2,2
Estonsko	4,3	3,9	9,8	4,6	-0,6	7,3	6,5	6,0	4,4
Kypr	6,5	1,9	2,3	4,8	4,7	5,0	4,0	2,0	2,0
Litva	-1,6	3,7	8,4	4,8	2,8	6,8	7,9	6,1	6,0
Lotyšsko	6,2	4,7	7,0	7,3	-1,8	4,0	6,5	6,8	6,6
Maďarsko	1,5	1,3	4,6	4,9	4,2	5,2	3,8	3,5	2,9
Malta	6,2	4,0	4,9	3,4	4,1	6,4	-1,2	1,7	0,7
Polsko	7,0	6,0	6,8	4,8	4,1	15,8	1,0	1,6	3,3
Slovensko	5,8	6,1	4,6	4,2	1,5	2,0	3,8	4,4	3,8
Slovinsko	4,1	3,8	4,4	3,7	5,9	4,1	2,9	2,9	2,1
Bulharsko	2,9	-9,4	-5,4	3,9	2,3	5,4	4,1	4,8	4,5
Rumunsko	7,1	3,9	-6,1	-4,8	-1,2	2,1	5,7	4,9	4,6
Turecko	7,2	7,0	7,5	3,1	-4,7	7,4	-7,5	7,8	5,1

Zdroj: Eurostat, rok 2003 je odhad

Inspirace minulého vývoje v „kohezních zemích“

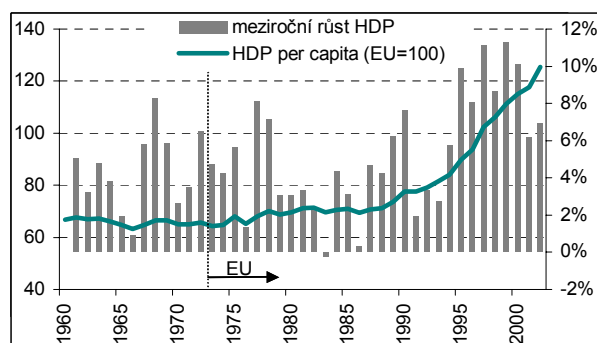
Pro přístupující země, z nichž nejvýkonnější Kypr vyprodukuje HDP na obyvatele pouze ve výši necelých 80 % průměru stávajících zemí EU, je zajímavé zanalyzovat, jaký dopad na reálnou ekonomiku v Irsku, Řecku a Portugalsku mě jejich vstup do EU (ES)⁴ - jak se změnila dynamika hospodářského růstu i relativní postavení v rámci Evropské unie. Na první pohled se nabízí odpověď, že vstup do Evropského společenství měl na ekonomiky zaostalejších zemí jednoznačně pozitivní vliv. Jak ale ukazuje příklad Řecka, nemusí to být vždy a ihned pravda.

Irsko

Irsko vstoupilo do Evropského společenství v roce 1973 a je zářným příkladem, jak se ze zaostalé země stal ekonomický premiant. V roce vstupu irský HDP přepočtený na obyvatele představoval pouze 65% průměru v ES. Po deseti letech se tento poměr zvýšil o 5 procentních bodů. K největší akceleraci došlo ale až koncem 80. let. V roce 2002 již jeden Ir v průměru vytvořil o 26% více HDP než průměrný obyvatele EU.

Zvyšování relativního významu irské ekonomiky šlo ruku v ruce s růstem dynamiky HDP v Irsku. Nejmarkantnější přírůstek byl rovněž patrný až v 90. letech.

Irsko



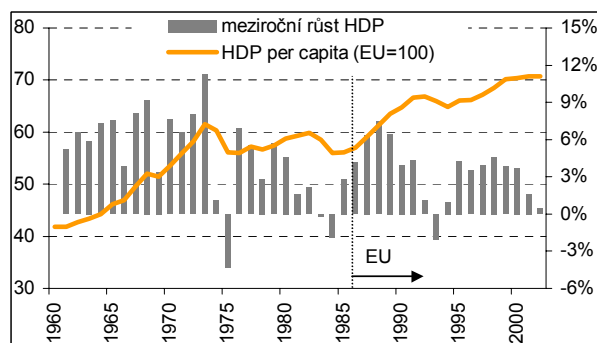
Pozn: HDP dle PPS, zdroj: DG for Economic and Financial Affairs

Portugalsko

Rovněž v Portugalsku nemohou být pochyby o tom, jaký vliv měl vstup do Evropského společenství v roce 1986. Jak ukazuje graf, vstup do ES znamenal zřetelné zvýšení relativní váhy portugalské ekonomiky. Zatímco v polovině 80. let Portugalsko vytvořilo HDP na obyvatele ve výši zhruba 56 % průměru v ES, o deset let později to již představovalo 66% - tedy o deset procentních bodů více. Portugalsko dohání Evropu od svého vstupu téměř nepřetržitě. V roce 2002 přesáhl ukazatel portugalského HDP na hlavu již 70% průměru v EU.

Pozitivní vliv je patrný i z pohledu dynamiky hospodářského růstu. Zatímco deset let před vstupem portugalská ekonomika rostla průměrným ročním tempem 3,0%, v období deseti let po vstupu se ekonomika rostla o 0,7 procentního bodu rychleji, tedy tempem 3,7% za rok.

Portugalsko



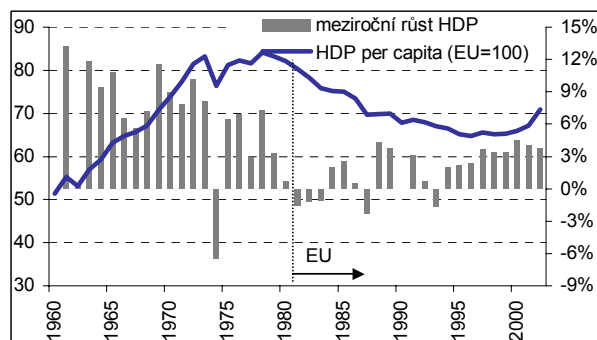
Pozn: HDP dle PPS, zdroj: DG for Economic and Financial Affairs

Řecko

Ne každá země však následovala příkladu Irska či Portugalska. Řecká ekonomika si nejlepší roky prožila v 60. a 70. letech. Začátkem 80. let přišlo období stagnace či zanedbatelného růstu. A nic na tom nezměnil ani vstup do Evropského společenství.

Relativní váha řeckého hospodářství se snižovala. V roce 1978 se řecký HDP v přepočtu na obyvatele dostal na úroveň 84% průměru EU, pak následoval pád až k úrovni 65% v polovině 90. let. Po té nastalo oživení a podíl řecké ekonomiky na hospodářství Unie se začal opět zvyšovat.

Řecko



Pozn: HDP dle PPS, zdroj: DG for Economic and Financial Affairs

⁴ Mezi tyto tzv. kohezní země se řadí i Španělsko. Vzhledem k tomu, že při porovnání s Českou republikou se jedná o mnohem větší ekonomiku jsme ji do této komparace nezařadili.

Cesty k překonání rozdílů ve sféře reálné ekonomiky a možné scénáře reálné konvergence

V podmínkách postupující měnové integrace jsou jednou z možností finanční nástroje regionální politiky EU.

Výsledky strukturální politiky za více než desetiletí od reformy Strukturálních fondů

Zvýšené možnosti investování

Za uplynulých deset let se objem finančních prostředků přerozdělených Strukturálními fondy téměř zdvojnásobil, a to z 0,27% HDP v roce 1989 na 0,46% v roce 1999. Tyto transfery směřovaly především do „kohezních“ zemí a v průběhu uplynulého desetiletí představovaly v průměru 1,5% HDP Španělska, 3,3% HDP Portugalska a 3,5% HDP Řecka. V Řecku a Portugalsku představovaly tyto transfery více než 10% investic.

Zvýšená finanční a geografická koncentrace

S ohledem na rozhodnutí Evropské rady v Berlíně **z března 1999** zaměřené na první fázi rozšíření EU, částka finančních prostředků alokovaná pro účely kohezní politiky ve stávajících **15 členských zemích EU** bude do roku 2006 **redukována zpět na úroveň roku 1992 – 0,31% HDP** stávajících 15 členů EU.

Na straně druhé však dojde ke koncentraci zájmu o **zaostávající regiony** tak, aby průměrná částka pomoci na obyvatele byla v těchto regionech v období 2000 - 2006 **udržena na úrovni roku 1999**. Celkově, 60% celkového objemu Strukturálních fondů a Kohezního fondu se zaměří na členské země, které dohromady nepředstavují více než 20% HDP Unie, resp. 70% tohoto objemu bude zaměřeno na zaostávající regiony.

Geografická koncentrace pro rozdělování Strukturálních fondů nikdy nebyla tak výrazná jako nyní. V regionech, které spadají v rámci nynější EU-15 do sféry **cíle 1 a cíle 2** (regiony procházející restrukturalizací) pro období do roku 2006 žije jen 41% populace EU-15. Nicméně koncentrace je limitována na jedné straně vysokým stupněm fragmentace oblastí spadajících do sféry **cíle 2**, na straně druhé nedostatečnou spojitostí se schématy národní regionální pomoci.

Dopad strukturálních politik: pozitivní, ale nejisté efekty

V období 1988 – 1998 se rozdíl v HDP na obyvatele mezi regiony v rámci **cíle 1** a průměrem EU zúžil přibližně o jednu šestinu, když se zvýšil z 63% průměru EU na 70%. V rámci tohoto obecného trendu však bylo možné identifikovat několik regionů, kde míra přiblížení se průměru EU byla podstatně výraznější a dynamičtější (Irsko, nové německé země, Lisabon). Avšak míry **zaměstnanosti a nezaměstnanosti** na regionální úrovni prokazují jen **velmi limitovaný stupeň konvergence**.

V případě regionů spadajících do **cíle 2 a bývalého cíle 5b** (rozvoj venkova) dostupná data ukazují, že vývoj zaměstnanosti a nezaměstnanosti se v těchto regionech vyvíjí příznivěji, než ve zbytku EU. Zejména průměrná míra nezaměstnanosti v regionech se v rámci **cíle 2** snížila v daném období o 2,2 procentní body (průměr EU činil 1,3 procentního bodu).

Za období 1989 – 1999 měla strukturální politika podstatný dopad na Řecko a Portugalsko – v důsledku působení strukturální politiky lze odhadovat za dané období růst HDP o 9,9%, resp. o 8,5%. Menší efekt lze odhadovat v Irsku a Španělsku, kde strukturální politika přispěla růstu HDP v daném období o 3,7%, resp. 3,1%.

Systém finančních nástrojů regionální politiky EU lze, stejně jako členství v EU samotné, vnímat jako příležitost, nikoliv jako spásu. Výhodou pro nyní vstupující země je fakt, že zde již nyní existuje poměrně výrazná inspirace z nedávného období, kdy přibližně srovnatelně vyspělé země z množiny stávajících členů se s rozdílnými výsledky do čerpání z těchto nástrojů zapojily.

Je tudíž zřejmé, že překonávání mezery reálné konvergence zůstane na straně jedné v bezprostředním ovlivnění vstupujících zemí samotných, ale současně bude závislá i na jejich schopnosti identifikovat potřeby potenciálních příjemců s nabídkou a prioritami jednotlivých nástrojů regionální politiky EU, jejichž role vůči vlastní privátní podnikatelské iniciativě zůstane vždy až sekundární.

Box: Bývalé a současné cíle regionální politiky EU**Bývalé cíle strukturální politiky EU (pro období 1994-1999)**

- a) podpořit vývoj a strukturální přizpůsobení podrozvinutých regionů, tedy takových, jejichž hospodářství je stále ve velkém rozsahu závislé na zemědělství a které mají relativně nízkou úroveň produktu a příjmu, vysokou nezaměstnanost a slabě rozvinutou infrastrukturu (především silniční, železniční, vodovodní apod.). Činnosti v rámci této priority a jejich finanční podpora představují cíl č. 1.
- b) znovu rozvinout regiony, příhraniční regiony a oblasti (místní trhy práce nebo městské komunity), které jsou vážně zasaženy poklesem průmyslové výroby. Jedná se zejména o regiony, ve kterých se ekonomická činnost v minulosti zaměřovala na odvětví, jež v současnosti čelí poklesu, ztrátě perspektivy a potřebě restrukturalizace, revitalizace či útlumu, například hornictví, železářny a ocelárny, výstavba lodí či textilní průmysl. Tyto regiony byly ničivě zasaženy uzavřením značného množství továrních provozů zmíněných sektorů, stárnoucí a překonanou infrastrukturou a vysokou mírou nezaměstnanosti. Tato priorita představuje cíl č. 2.
- c) bojovat s dlouhodobou nezaměstnaností, zahrnující především nezaměstnané osoby starší 25 let, které jsou bez práce více než 12 měsíců, tedy kritickou skupinu nezaměstnaných. Tento boj znamená prioritní cíl č. 3.
- d) usnadnit zapojení mladých lidí do pracovního života, především osob mladších 25 let usilujících o zaměstnání. Obsah tohoto bodu zahrnuje cíl č. 4.
- e) přizpůsobit výrobní, zpracovatelské a marketingové struktury v zemědělství a lesnictví (cíl 5a) a podpořit rozvoj zemědělských a rolnických oblastí (cíl 5b).
- f) podpora regionů s arktickým klimatem a nízkou hustotou osídlení obyvatelstva (cíl 6).

Současné cíle strukturální politiky EU (pro období 2000-2006)

- a) Cíl 1 – podporuje rozvoj a strukturální přizpůsobení regionů, jejich rozvoj je zaostávající, tedy jejichž HDP na obyvatele je pod úrovní 75% průměru EU. Tento nový cíl rovněž pokrývá většinu odlehklých regionů (francouzské zámořské departmenty, Azory, Madeiru a kanárské ostrovy) a rovněž oblasti spadající do bývalého cíle 6, vytvořeného v souladu se Smlouvou o přijetí Rakouska, Finska a Švédska. Jak bylo i dosud pravidlem, dvě třetiny operací Strukturálních fondů spadají pod cíl 1. Téměř 20% celkové populace EU by mohlo získat přínos z opatření přijatých v rámci tohoto cíle.
- b) Cíl 2 – přispívá ekonomické a sociální konverzi regionů se strukturálními obtížemi jiné povahy než ty, spadající pod „nový“ cíl 1. Tento cíl spojuje dohromady bývalé cíle 2 a 5b a další oblasti, jež čelí potřebě hospodářské diverzifikace: v souhrnu pokrývá oblasti procházející ekonomickou změnou, poklesem výkonnosti ve venkovských oblastech, stlačené oblasti závislé na rybníctví a městské oblasti v problémech. V rámci tohoto cíle nebude pokryto více než 18% populace EU.
- c) Cíl 3 – dává dohromady všechna opatření pro rozvoj lidských zdrojů, s výjimkou regionů vhodných pro cíl 1. Tento cíl získává bývalé cíle 3 a 4. Představuje referenční rámec pro všechna opatření v rámci nového úsilí boje proti nezaměstnanosti v rámci Amsterdamské smlouvy a Evropské strategie zaměstnanosti.

Poznámky k nominální konvergenci

Úvod do problému

Snad s výjimkou Slovinska, Kypru a Malty lze pro zbývající přístupující země zobecnit, že jejich cenová hladina se pohybuje na diametrálně odlišných úrovních v porovnání s průměrem EU. Pro současnou Českou republiku platí, že její průměrná cenová hladina se pohybuje na úrovni přibližně 52% průměru EU. V této souvislosti je často rozvíjena diskuse spojená s tzv. nominální konvergencí, jejímž obsahem je nejčastěji to kdy a podle jakého scénáře se česká cenová hladina v zásadě vyrovná s průměrnou cenovou hladinou v EU.

Některé pokusy nastínění těchto scénářů se obracejí na potřebu srovnávat vývoj a dynamiku cenových hladin v Irsku, Portugalsku a Řecku – tedy zemí obvykle spojovaných s jistým relevantním modelovým vývojem vůči České republice.

Relevantní komparace

Je možné psát, že pro všechny níže srovnávané země jsou platné minimálně tyto **obecné postřehy**:

(a) inflační vývoj ve všech srovnatelných zemích prošel velmi razantními obdobími, které byly provázeny klíčovými milníky procesu evropské integrace. V menším rozsahu to byl vlastní vstup těchto zemí do Evropských společenství, v podstatně větším to byl proces vzniku Evropské unie (1991 – 1993) a následné události z něj vyplývající (vznik EMU a stabilizačních mechanismů v jejich rámci). Zajisté, ještě před vznikem Evropské unie patří k velmi podstatným stabilizačním rysům i faktické zahájení měnové koordinace v rámci ES, zahájené konečným spuštěním Evropského měnového systému (EMS) a jeho jednotlivých součástí v březnu 1979.

(b) v době vstupu všech těchto zemí do ES bez výjimky (Irsko v roce 1973, Řecko v 1981 a Portugalsko v 1985) čelily všechny tyto země nadprůměrně vysoké inflaci, viděné nejen z dnešního pohledu, ale rovněž z tehdejšího pohledu v porovnání například s benchmarkem měnové stability – Německem.

(c) současně je zde zcela patrné velmi pozitivní působení měnových stabilizačních nástrojů – tedy nejprve v menší míře vstup do EMS a zejména jeho složky ERM, později, formálně od roku 1993, reálně o několik let později i naplňování politik zaměřených na splnění maastrichtských kritérií makroekonomické konvergence. V této souvislosti je dobré si uvědomit, že na rozdíl od současné doby, byla tato kritéria zcela jednoznačně postavena na tom, že významově bylo inflační kritérium konstruováno implicitně jako nejdůležitější ze všech a fakticky významově nadřazené všem ostatním. Proto domácí hospodářské politiky se v tomto období prioritně zaměřovaly na razantní snížení inflace nejprve na jednocifernou úroveň, v dalším průběhu – na samém konci 90. let a na počátku této dekády - na vměstnání se do velmi úzkého nízkoinflačního intervalu všech členských zemí EU.

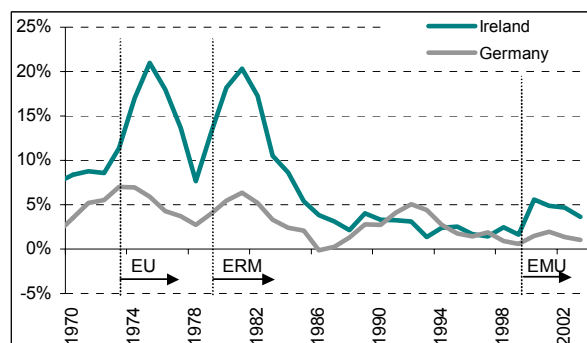
(d) z hlediska struktury spotřebního koše v žádné z těchto zemí neexistuje tak velká disparita mezi obchodovatelnými a neobchodovatelnými položkami, resp. mezi položkami, podléhajícími cenové regulaci (zejména nájemné a veřejná doprava, ale i energetické vstupy a další položky), jako byla v průběhu celých 90. let u nás.

1. Irsko

Vzhledem ke vstupu do ES v roce 1973 a následně do EMS v roce 1979 jsou ony zmíněné milníky v irském případě trochu odlišné od obou dále srovnávaných ekonomik. Jinak řečeno, Irsko si těmito dvěma zkušenostmi prošlo ještě v době, kdy Řecko bylo pouhým asociovaným členem, tehdy nahlíženým jen o něco málo příznivěji, než dneska Turecko (tj. role velmi málo chtěného uchazeče) a v Portugalsku právě končil poměrně tuhý vojenský autarkní režim.

Časování irského vstupu do ES pak korespondovalo s klimatem prvního ropného šoku, v jehož průběhu se rozhodně nedalo mluvit o nízkoinflačním prostředí. Irsko

Irsko - inflace



Zdroj: Eurostat, Bloomberg

vstoupilo do Společenství s 10% inflací, o čtyři procentní body vyšší než německý stabilizační benchmark.

Nicméně první léta členství Irsko – až do doby dalšího milníku – vstupu do EMS v březnu 1979 jako jeden ze zakládajících členů tohoto měnového uskupení – znamenala další výraznou inflační akceleraci, jež vyvrcholila v polovině roku 1975 úrovní 25% inflace (v té době Německo stále okolo 6,0% – 6,5%).

Poté nastala etapa pozvolného zmírňování a zpomalování cenového růstu, kdy na sklonku roku 1978 se irská inflace pohybovala na úrovni okolo 8,0% (ještě předtím v červnu téhož roku dokonce blízko 6,0% - nejpříznivější výsledek v průběhu celých 70. let). Avšak vznik EMS přinesl náhodným souběhem další výrazné cenové vzplanutí, způsobené druhým ropným šokem.

Do EMS a jeho stabilizačního kursového mechanismu vstupovalo Irsko s mírou inflace 11% (Německo jen lehce přes 3%, naopak Řecko a Portugalsko – tehdy ještě nečlenové ES – měly ve stejné době míru inflace okolo 20%).

Prakticky celá první polovina 80. let – v jejichž průběhu rozhodně nebylo možné říci, že tehdejší cílem procesu evropské integrace by byla cenová stabilita či minimalizace inflace – se irská míra inflace pohybovala „spolehlivě“ ve dvouciferných číslech a jen velmi pozvolně se snižovala od hodnot blízkých či občas dokonce přesahujících 20% na hodnoty konvergující k 10% (a to přesto, že průměrná německá inflace se v tomto období nikterak nevzdálila od hodnot oscilujících okolo 6%).

Naopak ve druhé polovině 80. let, kdy se prosadil výrazně deflační trend v řadě evropských zemích, se tento projevil i v Irsku. Míra inflace se snížila v porovnání s předchozím obdobím až na velmi nízké jednociferné hodnoty v době, kdy v Německu byla místy pozorována i deflace. Jestliže v roce 1988 se míra inflace v Irsku stlačila až pod 2%, vstup do 90. let byl uskutečněn při míře inflace nad 4%.

První polovina 90. let se stává zajímavou tím, že dlouhodobě se irská inflační výkonnost – přes dynamický hospodářský růst – dostává na úroveň výrazně nižší než v Německu. Jestliže v této době osciluje v Irsku okolo 2%, německá inflace je v průměru dvakrát vyšší.

Druhá polovina 90. let – jež je charakteristická třetím z důležitých milníků, a sice skutečným započítím cenové stabilizace a měnové konvergence v rámci naplňování kritérií pro vstup do třetího stupně EMU - je naopak ve znamení výrazného sblížení měr inflace v Irsku i v Německu na jedné z nejnižších úrovní v Evropě.

Irsko se v konečném důsledku stalo jednou ze dvou zemí EU, které byly schopny bez diskusí a výmluv splnit všech pět maastrichtských kritérií makroekonomické konvergence, při zachování velmi dynamického reálného ekonomického růstu a do euro-zóny tudíž vstoupilo spíše jako stabilizační posila, než jako možný rizikový element.

V průběhu roku 2000 se však začala silná růstová dynamika promítat i do vývoje irské inflace, která se v klimatu velmi nízké inflace stala naopak nejvyšší v EU (v roce 2000 dosáhnuvši až na úroveň 7,0%). Výrazné růstové zpomalení v roce 2003 se poté projevilo i ve snížení inflace v jeho průběhu na úroveň těsně nad 2%.

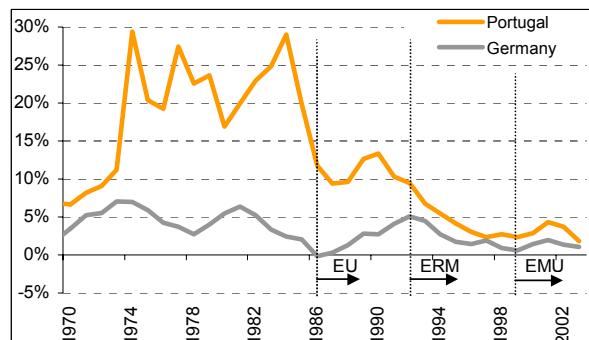
2. Portugalsko

Portugalské milníky nastaly později v porovnání s irskými. Přestože se Portugalsko stalo členem ES až po Řecku, faktickou měnovou integraci a cílenou politiku zaměřenou na snížení inflace zahájilo před Řeckem, proto je na pořadu srovnání právě teď.

Portugalsko vstoupilo do ES v roce 1985 s mírou inflace výrazně převyšující tehdejší irský i řecký vývoj, na úrovni okolo 25%. Momentem vstupu do ES se však začala míra inflace dramaticky snižovat až na úroveň jednocifernou v roce 1988. Samotný závěr 80. let však opět přinesl akceleraci inflace, jež se však už nikdy nepřiblížila hodnotám z doby vstupu do ES.

Přesto vstup do 90. let byl ve znamení relativně vysoké míry inflace v Portugalsku, společně s Řeckem nejvyšší v celé ES. Právě v této době, resp. do této doby byl ukrojen největší krajíc z hlediska přizpůsobování cenových hladin mezi Portugalskem a průměrem ES.

Portugalsko - inflace



Zdroj: Eurostat, Bloomberg

3. Řecko

Řecký vstup do ES v roce 1981 se uskutečnil při míře inflace oscilující okolo 25%. V tomto případě je možné spatřovat jisté analogie s Portugalskem. Na rozdíl od Portugalska byl však řecký přístup jak k ostatním sférám evropské integrace, tak i k integraci měnové a k posilování cenové stability, podstatně vládnější.

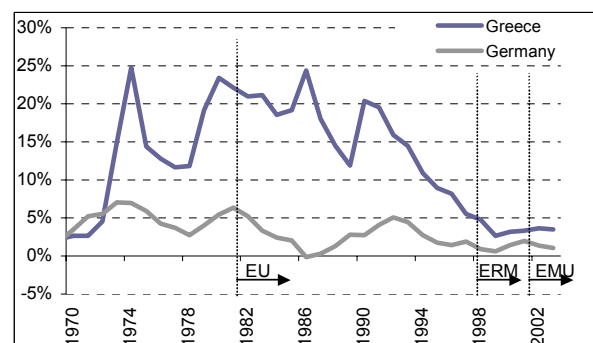
O tom svědčí jak fakt, že dramatické dvouciferné inflační hodnoty, které se valnou většinu 80. let blížily spíše 20%, než hodnotám nižším, se jen velmi obtížně snižovaly.

Řecko bylo dlouhodobě zemí s největší mírou inflace v ES, resp. později v EU, když na popsané charakteristice se nic nezměnilo ani během valné většiny první poloviny 90. let.

Vážnost přístupu ostatních zemí Unie k otázkám měnové stability a disciplíny k těmto přinutila i Řecko, jež se zpožděním oproti ostatním vstoupilo do ERM v roce 1998 a do euro-zóny jako její 12. člen rovněž se zpožděním v roce 2001 – avšak již v době, kdy řecká inflace byla jednociferná.

Zprvu spíše na úrovních blížících se 10%, v průběhu času však, zejména po roce 2000 je řecká míra inflace zcela srovnatelná s drtivou většinou členů EU, v jistém období nového milénia dokonce i nižší než portugalská.

Řecko - inflace



Zdroj: Eurostat, Bloomberg